

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ
ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ
ДІЙ**

Виконав: студент 4-го курсу, гр. 6.2319-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
В. Г. Бойко

Керівник: завідувач кафедри соціальної
філософії та управління,
професор, д.філос.н. Бутченко Т.І.

Рецензент: професор кафедри соціальної
філософії та управління,
професор, д.і.н. Приймак О.М.

Запоріжжя – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та управління

_____ Т.І.Бутченко
« ____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Бойку Володимиру Геннадійовичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами, яка постраждала внаслідок воєнних дій

керівник роботи Бутченко Тарас Іванович, д.філос.н., професор,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «08» лютого 2023 року № 261-с

2. Строк подання студентом роботи 8 червня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи Мельник Л. А. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посібник для практиків соціальної сфери / Л. А. Мельник та ін. ; [за ред. Л. С. Волинець]. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.; Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах : навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц.педагогіка»]. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.; Лохвицька Л. В. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи : 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати підходи до дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій. 2.Уточнити зміст понять «соціальна робота», «внутрішньо переміщені особи», «біженець», «соціальна реабілітація», «соціальна профілактика», «соціальний супровід». 3. Обґрунтувати принципи та методи дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій. 4.Визначити особливості внутрішньо переміщених осіб як об'єкт соціальної роботи. 5.Проаналізувати нормативно-правові засади соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій. 6.Здійснити порівняльний аналіз закордонного досвіду соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій. 7.Дослідити сучасний стан соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій. 8. Визначити основні напрямки

оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Бутченко Т.І., завідувач кафедри соціальної філософії та управління	08.02.2023	08.02.2023
Розділ 2	Бутченко Т.І., завідувач кафедри соціальної філософії та управління	30.03.2023	30.03.2023
Розділ 3	Бутченко Т.І., завідувач кафедри соціальної філософії та управління	28.04.2023	28.04.2023

7. Дата видачі завдання 08 лютого 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2022	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2023	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2023	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Лютий – березень 2023	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Березень – квітень 2023	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Квітень – травень 2023	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Травень 2023	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Травень 2023	<i>виконано</i>

Студент _____ В. Г. Бойко _____

Керівник роботи _____ Т. І. Бутченко _____

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Маліновська _____

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 49 сторінок, 46 позицій у списку літератури, 1 додатку

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ, БІЖЕНЕЦЬ, СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА, СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД

Мета дослідження: аналіз теоретичних, нормативно-правових засад соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій, відповідного вітчизняного та міжнародного досвіду задля виявлення напрямків оптимізації цієї роботи.

Об'єкт дослідження: комплекс засобів підтримки внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій і перебувають у складних життєвих обставинах.

Предмет дослідження: умови та форми налагодження соціальної роботи з реінтеграції до приймаючих громад внутрішньо переміщених осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій в Україні.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення, індукція, конкретизація, систематизація, аналогія, аналіз документів.

Гіпотеза: удосконалення соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій, складають зміцнення координації надання соціальних послуг на місцевому, регіональному та центральному рівнях державними та громадськими службами і організації та підвищення кваліфікації соціальних працівників за відповідними освітніми програмами.

Висновки: 1. На сьогоднішній день було створено і прийнято нові нормативно-правові акти, такі як Закон України «Про соціальні послуги» та ін.

2. Відбулася цифрова трансформація, що призвела до появи нових проектів для внутрішньо переміщених осіб.

3. Мультидисциплінарна команда та кейс-менеджмент є важливими для забезпечення комплексного підходу до потреб внутрішньо переміщених осіб.

SUMMARY

The qualification thesis consists of 49 pages, 46 items in the list of references, 1 annex.

SOCIAL WORK, INTERNALLY DISPLACED PERSONS, REFUGEE, SOCIAL REHABILITATION, SOCIAL PREVENTION, SOCIAL SUPPORT

The purpose of research: analysis of the theoretical, regulatory and legal foundations of social work with internally displaced persons who were affected by military actions, relevant domestic and international experience in order to identify areas of optimization of this work.

Object of research: a complex of means to support internally displaced persons affected by military operations who are in difficult life circumstances.

Subject of research: conditions and forms of establishing social work for reintegration into host communities of internally displaced persons affected by military operations in Ukraine.

Research methods: analysis, generalization, induction, concretization, systematization, analogy, document analysis.

Hypothesis: improvement of social work with internally displaced persons affected by military actions consists of strengthening the coordination of social services provision at the local, regional and central levels by state and public services and organizations and improving the qualifications of social workers according to relevant educational programs.

Conclusions: 1. To date, new normative legal acts have been created and adopted, such as the Law of Ukraine «On Social Services» and others.

2. There was a digital transformation that led to the emergence of new projects for internally displaced persons.

3. A multidisciplinary team and case management are essential to ensure a comprehensive approach to the needs of internally displaced persons.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ.....	6
1.1. Підходи до дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій.....	6
1.2. Зміст понять «соціальна робота», «внутрішньо переміщені особи», «біженець», «соціальна реабілітація», «соціальна профілактика», «соціальний супровід».....	11
1.3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій.....	19
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ.....	23
2.1. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи.....	23
2.2. Нормативно-правові засади соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій.....	27
2.3. Закордонний досвід соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій.....	30
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ.....	34
3.1. Сучасний стан соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій.....	34
3.2. Напрямки оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій.....	37
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	44
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Відбувається повномасштабна агресія проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року. Актуальною проблемою сучасного українського суспільства є налагодження дієвої соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами (ВПО), які постраждали внаслідок воєнних дій. Йдеться про професійну соціальну підтримку людей, переважна більшість яких втратила житло, сім'ї, друзів, роботу та потрапила у складні життєві обставини. Відповідно постають завдання із забезпечення таких осіб житлом, харчуванням, медичною допомогою. Дуже потрібна психологічна підтримка, допомога у здобутті роботи та навчанні. Водночас, на нашу думку, важливим завданням виступає реінтеграція таких людей у суспільство на рівні приймаючих громад.

Гостру потребу у налагодженні допомоги та захисту внутрішньо переміщених осіб сьогодні відчувають як у тих регіонах, які зазнали найвищої ескалації, наприклад, у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Харківській області, так і у приймаючих громадах в інших областях. Уряд України та міжнародні організації докладають зусиль для надання допомоги та захисту внутрішньо переміщеним особам з допомогою грошових соціальних виплат населенню через міжнародні фонди.

Повномасштабна агресія проти України вкрай негативно вплинула на ситуацію в країні, призводячи до великої кількості людських втрат, масового руйнування майна та інфраструктури. Як наслідок, зросла потреба у гуманітарній допомозі, реконструкції та відновленні зруйнованих територій. Важливо забезпечити належний рівень соціальної і психологічної підтримки, медичної допомоги, освітніх послуг, забезпечення житлом для постраждалих від конфлікту громадян. Крім того, забезпечення безпеки та стабільності на окупованих та прифронтових територіях є критично важливим для повернення внутрішньо переміщених осіб до нормального життя.

Міжнародна спільнота продовжує допомагати Україні у боротьбі з агресією, надаючи фінансову, технічну та гуманітарну підтримку. Уряд України, разом з міжнародними партнерами, докладає зусиль для зміцнення оборони, а також проводить реформи з метою покращення життя громадян та стабілізації економічної ситуації в країні.

Дослідженню проблеми соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій велику увагу приділили такі вітчизняні вчені, як: І. О. Григоренко, Н. М. Савельєва, Л. А. Мельник та ін. Проте не всі аспекти цієї проблеми віднайшли достатнє відображення у науковій літературі, що й зумовлює наукову актуальність кваліфікаційної роботи.

Об'єкт дослідження складає комплекс засобів підтримки внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій і перебувають у складних життєвих обставинах.

Предмет дослідження – умови та форми налагодження соціальної роботи з реінтеграції до приймаючих громад внутрішньо переміщених осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій в Україні.

Метою дослідження є аналіз теоретичних, нормативно-правових засад соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій, відповідного вітчизняного та міжнародного досвіду задля виявлення напрямків оптимізації цієї роботи.

Згідно з метою маємо такі *завдання*:

– проаналізувати підходи до дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій;

– уточнити зміст понять «соціальна робота», «внутрішньо переміщені особи», «біженець», «соціальна реабілітація», «соціальна профілактика», «соціальний супровід»;

– обґрунтувати принципи та методи дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій;

- визначити особливості внутрішньо переміщених осіб як об’єкта соціальної роботи;

- проаналізувати нормативно-правові засади соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій;

- здійснити аналіз закордонного досвіду соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій;

- дослідити сучасний стан соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій;

- визначити напрямки оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій.

Гіпотеза: передумови удосконалення соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій, складають зміцнення координації надання соціальних послуг на місцевому, регіональному та центральному рівнях державними та громадськими службами і організації та підвищення кваліфікації соціальних працівників за відповідними освітніми програмами.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатку.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ

1.1. Підходи до дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій

У науковій літературі приділено багато увазі дослідженню соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами. Такий інтерес є закономірним у контексті війни та з огляду на гостру потребу знайти шляхи створення сприятливих умов для відновлення життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб, які постраждали від війни.

Важливу емпіричну основу для аналізу проблеми внутрішньо переміщених осіб складають відомості моніторинги міжнародних організацій. Так, за даними дослідження Міжнародної організації з міграції (МОМ), проведеного з 9 по 16 березня 2022 р., 6,48 млн людей стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні внаслідок війни. «Дані МОМ показують, що 13,5% ВПО вже мали попередній досвід переміщення протягом років. Багато з переміщених осіб: вагітні та жінки, які годують груддю, люди похилого віку, люди з інвалідністю та хронічними захворюваннями та постраждали від насильства – є особливо вразливими. Понад 60% опитаних домогосподарств мають дітей. Водночас жінки становлять понад 53% ВПО. Найбільш нагальними потребами переселенців залишаються ліки, медичні послуги та фінансові ресурси. Усього 10 млн людей в Україні були вимушені тікати від війни: як всередині країни, так і до сусідніх країн, серед яких 186 тис. громадян третіх країн» [3].

Кількість українських біженців зі статусом тимчасового притулку в Європі до кінця січня поточного 2023 року, згідно з даними ООН, перевищила 4,95 мільйона осіб, наближаючись до показника 5 мільйонів. Пізніше були

внесені корективи до статистичних даних про Німеччину за два місяці, які вказали на зменшення кількості українців з таким статусом на понад 140 тисяч – до 881,4 тисячі осіб [40].

Осмилення цих цифр здійснюється з різних позицій.

Л. Мельник у праці «Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посібник для практиків соціальної сфери» визначає особливості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та їхніх сімей як клієнтів соціальних служб і на цьому підґрунті пропонує міждисциплінарний підхід до налагодження соціальної роботи, визначення компетенцій потрібних для неї фахівців, планування та надання допомоги у конкретних кризових ситуаціях клієнтів, забезпечення їх адаптації через розвиток відповідних соціальних навичок.

М. Бірюкова, І. Рущенко, Н. Ляшенко визначили, що соціальні процеси біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні під час російсько-українського конфлікту характеризуються великою масштабністю. Це пов'язано з великими територіями, вразливими до нападів, швидким наступом окупантів, високим рівнем загрози руйнації цивільної інфраструктури та мирного населення. Агресор має значні збройні переваги в техніці та людських ресурсах, що викликає панічні настрої серед мирного населення України [2, с. 155].

На думку В. В. Нікітіна, впродовж останніх семи років в Україні внутрішньо переміщені особи (ВПО) зазнали соціальної ізоляції. У початковий період вимушеного переселення більшість з них не мали можливості самостійно задовольнити основні потреби, такі як харчування, предмети побуту та житло, оскільки вони втікали від військових дій і сподівалися повернутися додому протягом декількох місяців. Тому одним з ключових напрямків соціальної підтримки цих людей стала гуманітарна допомога та допомога у знаходженні тимчасового проживання. Багато переселенців також потребували психологічних консультацій та допомоги у відновленні втрачених документів. Таку підтримку надавали як спеціалісти державних та місцевих соціальних служб, так і представники волонтерських та громадських організацій.

Відзначимо, що саме волонтери взяли на себе найбільше відповідальності через свої мобілізаційні ресурси [26, с. 121].

А. П. Купіна, спираючись на досвід інших країн, у більшості випадків поява значної кількості внутрішньо переміщених осіб в конкретній країні пов'язана з збройними конфліктами або міжетнічними суперечками. Прикладами таких країн є Вірменія та Азербайджан, де виник конфлікт у Нагірному Карабасі, Грузія з її конфліктами в Абхазії та Південній Осетії, Молдова з конфліктом у Придністров'ї та Росія з її проблемою в Чечні. У результаті збройних конфліктів понад півтора мільйонів осіб в Азербайджані, Вірменії та Грузії були змушені покинути свої рідні місця проживання. Активна внутрішня міграція в Україні пов'язана, на перше місце, з анексією Криму, а на друге – з військовим конфліктом на сході держави [18, с. 80].

І. М. Трубавіна у своїй роботі написала, що: «причинами масового внутрішнього переміщення осіб, сімей із дітьми в Україні є прагнення жити в безпеці, виїхати з-під обстрілів, неможливість жити на території, на якій відсутні умови для виховання, розвитку й догляду за дітьми, життя й роботи дорослих (відсутність продуктів харчування, води, світла, ліків, освіти, транспорту, втрата житла тощо). Багато домівок на Донбасі є розбомбленими та зруйнованими, що унеможливорює повернення туди переселенців навіть після закінчення військового конфлікту» [39, с. 320].

М. О. Логвинова зазначила, що причинами вимушеної міграції можуть бути різноманітні, зокрема: політичні (війни, внутрішні конфлікти, політичне переслідування, насильство, релігійні суперечки, дискримінація за національністю, расою, віросповіданням, соціальною належністю або політичними поглядами); природні катастрофи (повені, цунамі, деформація земної кори, землетруси, вулканічні виверження та ін.); екологічні зрушення (біологічні, фізичні, хімічні зміни в екосистемах, повільні зміни клімату, опустелювання, підйом рівня морів, вирубування лісів та знехтування землями); антропогенні катастрофи (промислові аварії, надзвичайні ситуації, пов'язані з хімічними або радіоактивними речовинами); реалізація соціально-

економічних проєктів (будівництво гідроелектростанцій та іригаційних систем, видобуток мінеральних ресурсів, спорудження доріг, портів, аеропортів, створення природоохоронних територій, заповідників та біосферних програм тощо) [19, с. 46-47].

Н. Корпач, І. Сидорук підкреслює, що: «варто враховувати, що серед внутрішньо переміщених осіб певну кількість становлять соціально уразливі категорії населення (люди з особливими потребами, похилого віку, одинокі батьки, малозабезпечені тощо) і причини переселення тільки підсилюють чинники їх складних життєвих обставин. Більшість з них щодня зіштовхуються з побутовими та соціальними труднощами; у них не задоволені базові потреби - безпечні й комфортні умови проживання, харчування тощо» [16, с. 134].

Вивчення праць науковців С. В. Глібко, О. В. Розгон, І. В. Подрез-Ряполова дозволило встановити й оцінити стан дослідження обраної теми, виявити та дослідити проблемні питання, що постали на сучасному етапі та визначити шляхи їх вирішення. Зокрема, були окреслені загальні проблеми щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб, якими є проблеми реалізації прав вимушених переселенців інституційно-організаційного, правового та соціально-економічного характеру [4, с. 20].

На думку О. Гнатчука, К. Шестакова, С. Яремчука особливу увагу слід приділяти захисту внутрішньо переміщених осіб від будь-якої форми дискримінації (вікової, громадянської, етнічної, гендерної, мовної, світоглядної, фізичних та розумових можливостей, соціального становища, релігійних переконань тощо). Заохочується прийняття клієнтами відповідальності за власні рішення та покращення власної самооцінки. Крім того, етичні принципи передбачають дотримання конфіденційності та поваги до приватного життя клієнтів, сприймання їх як самодостатніх особистостей та цілісних індивідів. Порушення етичних норм може виникнути у зв'язку з тим, що сьогодні людство перебуває в інформаційному суспільстві, де інформаційні технології та соціальні медіа можуть негативно впливати на конфіденційність клієнтів. Соціальні працівники мають зусиллями уникати конфлікту інтересів. Для

досягнення цього вони повинні працювати над своїм професійним розвитком, зокрема, над створенням особистого етичного кодексу, розвитком компетенцій та чесним виконанням своїх обов'язків. Соціальні працівники мають прагнути до постійного вдосконалення своїх знань та навичок, реалізуючи значення етики в своїй роботі. Це означає, що вони повинні активно підвищувати свою кваліфікацію, вивчати нові методи та підходи у своїй галузі, а також відслідковувати зміни у суспільстві, які можуть впливати на їх клієнтів. Важливо вивчати та застосовувати найкращі практики, що дозволять ефективно допомагати людям у різних ситуаціях [5, с. 192].

На думку С. Б. Булеца, О.І. Котляр, Я. В. Лазур було визначено, що «період збройних конфліктів ВПО розглядаються як цивільні особи і мають право на той самий захист від наслідків воєнних дій і таку ж гуманітарну допомогу, що і решта цивільного населення. У міжнародному гуманітарному праві міститься визначення цивільного населення, під яким слід розуміти цивільних осіб, які не належать до жодної категорії учасників збройного конфлікту і безпосередньо не беруть участі у військових» [31, с. 35].

О. В. Кладова зазначила: «Спільними для всіх перелічених груп переселенців із Луганської області є пошук житла та соціальна адаптація у місці нового проживання. Для Луганської області характерне те, що основною галуззю в містах на тимчасово окупованій території було машинобудування та вугільна промисловість, а зараз провідним для неї є сільське господарство. Тому лівобережна частина ВПО вимушена адаптуватися у сільській місцевості, а до такого життя вони не звикли» [14, с. 52].

Р.І. Сопко проаналізувала, що «поліпшення соціального функціонування особистості, яке є метою соціальної роботи, передбачає орієнтацію на базові її потреби. Задоволення цих потреб вселяє людині відчуття себе повноправним і активним членом суспільства, задоволення якістю свого життя». Тобто активізації внутрішніх сил клієнта є запорукою його ідеального розвитку як особистості в суспільстві [37, с. 53].

Узагальнюючи можна дійти висновку, що, на думку більшості дослідників, соціальна та правова допомога біженцям та ВПО має критичне значення для захисту їхніх прав та інтересів у ситуаціях примусового переміщення та вразливості. Ефективне здійснення соціально-правової допомоги біженцям та ВПО потребує інтегрованого підходу, що охоплює ряд заходів, таких як медична допомога, житло та інші матеріальні блага, психологічна підтримка, освіта, професійне навчання та соціальна інтеграція. Водночас важливо гарантувати захист прав біженців та ВПО від дискримінації та насилля, проводити просвітницьку та інформаційну роботу серед громадян, сприяючи усвідомленню значимості інклюзивного та гуманітарного підходу до цих вразливих груп населення.

1.2. Зміст понять «соціальна робота», «внутрішньо переміщені особи», «біженець», «соціальна адаптація», «соціальна профілактика», «соціальний супровід»

У науковій літературі існують різні визначення базових понять нашого дослідження. Тому нам потрібно проаналізувати існуючі варіанти та обрати оптимальний задля забезпечення належної методологічної основи для нашого дослідження.

А. В. Фурма, М. В. Підгурська вважають, що соціальна робота – це професія, яка виникла наприкінці ХІХ століття і розвивається відповідно до зростання потреб сучасного суспільства у створенні ефективної системи соціальної допомоги населенню. Також описується історія виникнення та становлення основних ідей, підходів, концепцій, цілей, принципів, технологій, методів і засобів соціальної практики та стає зрозумілим, що соціальна робота є важливою професією, яка допомагає соціально незахищеним верствам населення та окремим особам, які опинилися в складних життєвих ситуаціях. Основним завданням соціальної роботи є не тільки забезпечення соціального захисту громадян, а й сприяння розвитку їхнього потенціалу та здібностей для

побудови власного життя. Щоб досягти цього, вони повинні спочатку мобілізувати свої внутрішні ресурси, щоб подолати життєві кризи та конфлікти та мати позитивний образ себе в громадському та особистому повсякденному житті. А. В. Фурман, М. В. Підгурська передають ідею про те, що соціальна робота є важливою складовою сучасного суспільства та є необхідною для підтримки соціально вразливих груп та окремих осіб [41, с. 8].

Н. Лук'янова визначає, що «соціальна робота розглядається в трьох основних значеннях: як практична професійна діяльність з надання допомоги та підтримки людям, які опинились у скруті; як навчальна дисципліна у процесі професійної підготовки фахівців з соціальної допомоги та підтримки населення; як галузь наукових знань, що ґрунтується на сукупності концепцій і теорій, досліджує принципи і закономірності, моделі і методи соціальної роботи, має свій об'єкт і предмет дослідження, систему наукових понять і категорій, сукупність методів дослідження» [21, с. 151-152].

О. Гнатчук, К. Шестаков, С. Яремчук визначити, що соціальна робота є важливим явищем сучасного суспільства, оскільки сприяє вирішенню соціальних проблем і забезпечує повноцінне життя кожної людини. Для успішної соціальної роботи важливі гуманітарні цінності, такі як доброта, милосердя, взаємоповага і толерантність. Однак в умовах глобалізації та суспільства споживання ці цінності можуть втратити своє значення. Проте для повної реалізації та розкриття потенціалу кожної людини необхідно вирішувати гуманітарні проблеми [5, с. 189].

О. Г. Карпенко зазначила, що соціальна робота передбачає взаємодію професійних працівників і суспільства в цілому для підвищення соціального благополуччя шляхом розробки та реалізації державних соціальних стратегій, вона спрямована на створення комфортних умов для життя кожної людини та її сім'ї. У цьому контексті воно розглядається в широкому сенсі. Говорячи про соціальну роботу у більш вузькому розумінні, він зазначає, що вона має професійну діяльність, її здійснюють кваліфіковані спеціалісти та їх помічники з метою надання персоналізованої допомоги окремим особам, сім'ям чи групам

людей, які опинилися в складних життєвих обставинах. До завдань соціальної роботи в даному випадку входить інформація, консультації, безпосередня матеріальна та фінансова підтримка, соціальна реадптація, догляд і обслуговування хворих і самотніх, надання психолого-педагогічної допомоги, а також сприяння активності тих, хто відчуває труднощі у вирішенні проблеми. складні проблеми в їхньому житті [10, с. 102].

На нашу думку, найбільш обґрунтованим є саме визначення О.Г.Карпенко, оскільки перелічені завдання соціальної роботи, задля того, щоб чітко розуміти обсяг та мету соціальної роботи як професійної діяльності, спрямованої на допомогу тим, хто потребує підтримки та ресурсів для подолання труднощів у їхньому житті.

Сьогодні проти України відбувається військова агресія, що створює значні виклики та проблеми для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців, які відтак потребують нагальної допомоги.

Якщо брати з правових позицій, то за Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» в абзаці першому частини першої статті 1 внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [33].

І. О. Григоренко, Н. М. Савельєва вважають, що «фактично, внутрішньо переміщені особи, це особи, які підпадають під визначення вимушені переселенці, але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом. Специфіка внутрішньо переміщених осіб полягає в тому, що, будучи громадянами держави і залишаючись на її території, вони знаходяться під винятковою юрисдикцією і захистом своєї країни, навіть якщо сама держава

і не в силах забезпечити такий захист. Тому надання допомоги таким особам з боку міжнародних органів може кваліфікуватися як втручання у внутрішні справи держави» [6, с. 9].

Згідно до інформації Глосарій EMN з питань притулку та міграції внутрішньо переміщена особа — це «які були змушені бігти, покинути свої будинки, або місця звичайного проживання, зокрема, в результаті, або, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуацій загального насильства, порушень прав людини, або стихійних лих чи антропогенних катастроф, і які не перетнули міжнародно визнаний державний кордон» [46].

Часто-густо поняття «біженці» та «внутрішньо переміщені особи» помилково плутають між собою. У Законі України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» в пункті 1 частини першої статті 1, що «біженець – особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань» [32].

І. О. Котляр визначила поняття біженець – це особа, яка з цілком обґрунтованих причин стати жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства, мови, належності до певної соціальної групи, політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності або походження та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких причин у результаті зовнішньої агресії, окупації, етнічних чисток, масових заворушень на території країни своєї громадянської належності або походження; або, не маючи певного громадянства і перебуваючи поза країною свого походження у результаті

подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких причин [17, с. 40].

Біженці та внутрішньо переміщені особи – це два типи мігрантів, які були вимушені залишити місце проживання з різних причин, але в такій ситуації це військовий конфлікт в Україні. Різниця між ними полягає в тому, що ВПО не перетинають кордони своєї держави і залишаються під відповідальністю свого уряду. Крім того, вони знаходяться поза системою міжнародного гуманітарного захисту, і інформацію про них можна отримати лише за згодою уряду.

Із огляду на визначені вище особливості внутрішньо переміщених осіб та осіб, які постраждали від воєнних дій важливими технологіями соціальної роботи виступають соціальна адаптація та соціальна профілактика. Тому розглянемо відповідні визначення у науковій літературі.

Л. В. Лохвицька вказує, що «соціальна адаптація виступає у двох формах: активній та пасивній. При активній формі людина прагне активно взаємодіяти з середовищем, впливати на його розвиток, долати труднощі та перепони, вдосконалювати суспільні процеси. При пасивній формі адаптації людина не прагне до змін оточуючої дійсності, схильна до конформізму, недостатньо мобілізує свої біологічні, інтелектуальні та психологічні ресурси до пристосування у соціальному середовищі. У результаті цього при зустрічі людини з певними об'єктивними труднощами, хворобами, екстремальними ситуаціями як результат низької адаптації може виникнути соціальна дезадаптація (*social disadaptation*), що виявляється у різних формах девіантної поведінки» [20, с. 12].

Ю. Песоцька вважає, що соціальна адаптація для переміщених осіб проходить через кілька етапів, оскільки вони потребують часу на стабілізацію після шоку, стресу та інших психологічних та майнових втрат. Першим етапом є стабілізація для адекватного оцінювання ситуації та прийняття подальших рішень. Другим етапом є інтеграція у середовище, де знаходяться переміщені особи, для забезпечення необхідними ресурсами для життя. Вона наголошує, що: «соціальна реабілітація та соціальна адаптація хоч і взаємопов'язаними та

взаємодоповнюючими поняттями та протікають одночасно, проте відрізняються своїми призначеннями. Соціальна реабілітація спрямована на відновлення соціальних функцій внутрішньо переміщених осіб, а соціальна адаптація – на їхнє пристосування до нових умов». Сьогодні для більш ефективного результату створюється міждисциплінарна команда, яка сприяє інтеграції переміщених осіб у суспільство та подолання усіх бар'єрів, таких як інформаційні, освітні, соціально-трудова, соціокультурні та економічні. Для досягнення більш ефективної соціальної реабілітації та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб необхідно враховувати їх потреби та вивчати їх регулярно, з метою отримання актуальної інформації. Це дає змогу розробляти програми та заходи, що відповідають їх потребам. Додатково, важливо забезпечувати медичні послуги та консультації, а також інформувати ВПО про їх права та можливості. Для подолання соціально-економічних проблем та фінансової кризи необхідно активно працювати над їх розв'язанням. Крім того, важливо забезпечити умови для отримання соціальних послуг у громадах, де перебувають ВПО, а також проводити соціальну роботу з переселенцями похилого віку, особами з інвалідністю та дітьми. Інтеграція ВПО до місцевої громади можлива шляхом залучення їх до соціокультурних заходів [28, с. 93-94].

Н. Корпач та І. Сидорук зазначили, що «важливим моментом здійснення процесу соціальної адаптації є визначення показників та критеріїв її успішності. До них можна віднести: позитивний емоційний стан в адаптивній ситуації, яку переживає школяр; позитивне ретроспективне співставлення з попередньою життєвою ситуацією; позитивне суб'єктивне самооцінювання досягнутого ступеня адаптації; результати і досягнення в навчанні; задоволення взаєминами в сім'ї, школі; оптимізм, відсутність тривожності. Показниками успішної соціальної адаптації школярів з внутрішньо переміщених сімей виступає достатній соціальний статус індивіда в певному середовищі, його психологічне задоволення цим середовищем і його найбільш важливими елементами, зокрема, задоволення навчанням, спілкуванням, побутом, їх організацією,

умовами, змістом, формами тощо. Показниками низької соціальної адаптації є прагнення суб'єкта переміститись в інше соціальне середовище, відхилення у поведінці» [16, с. 136].

Поряд з іншими найважливішими аспектами роботи соціального працівника, соціальна профілактика відіграє важливу роль у його професійній діяльності. Під час конфлікту соціальна профілактика має на меті уникнути соціальних хвилювань, забезпечити безпеку та здоров'я населення та послабити стрес. Використовувані методи передбачають передачу інформації, розширення соціальної підтримки, захист уразливих груп і взаємодію з дітьми та молоддю.

Л. В. Лохвицька вважає що соціальна профілактика – «діяльність, спрямована на запобігання виникненню, поширенню чи загостренню негативних соціальних явищ і їх небезпечним наслідкам». Для цього використовуються різні засоби, такі як прийняття відповідного законодавства, економічні заходи, діяльність «установ освіти, охорони здоров'я, соціальної роботи, культури, правоохоронних органів, засобів масової інформації». Основна його мета це запобігти виникненню проблем, що можуть виникнути у суспільстві, які можуть мати негативний вплив на його функціонування. Для цього проводяться різноманітні заходи, спрямовані на зменшення соціальних ризиків і підвищення рівня безпеки і здоров'я населення. У цій діяльності особлива увага приділяється соціально вразливим групам населення, таким як старі люди, інваліди, одинокі, сироти, неповні і багатодітні сім'ї тощо. Важливим аспектом профілактики соціальної є проведення різних заходів з метою попередження виникнення конфліктів, дискримінації, насильства тощо. Таким чином, профілактика соціальна є важливою складовою соціальної політики, яка має на меті попередження соціальних проблем і забезпечення безпеки та добробуту громадян [20, с. 130].

Соціально-психологічний супровід – інший важливий напрям соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами з огляду на їх особливості, зафіксовані у поняттях, розглянутих вище. Тому розглянемо існуючі варіанти визначення поняття «соціально-психологічний супровід» у літературі.

Сучасні українські науковці та практика соціальних служб визначають соціальний супровід як тривалу роботу, спрямовану на надання індивідуальної соціальної допомоги та підтримки через комплексні соціальні послуги. Метою такої роботи є мінімізація складних життєвих обставин, подолання труднощів, збереження та підвищення соціального статусу клієнта шляхом використання його внутрішніх ресурсів та сприянням його ближнього оточення.

З. П. Кияниця звертає увагу на те, що «соціальний супровід» має ще назву «ведення випадку»: «передбачає наявність конкретного клієнта, який потребує підтримки та допомоги у зв'язку з виникненням чи поглибленням складних обставин, які негативно впливають на його життєдіяльність. Ведення випадку є об'єднаною технологією в роботі соціальних служб, тому що враховує й інтегрує інші технології, а саме: оцінку потреб, раннє втручання, кризове втручання, надання послуг. Саме тому її можна вважати політехнологічною» [13, с. 254].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що поняття «соціальна робота» та «внутрішньо переміщені особи» можуть змінюватися залежно від ситуації та контексту, в якому вони використовуються. Наприклад, у ситуації зі збройним конфліктом або природною катастрофою, внутрішньо переміщені особи можуть мати інші потреби та проблеми, які потребують соціальної підтримки та роботи. Крім того, поняття «соціальна робота» може охоплювати різноманітні види підтримки та допомоги, включаючи психологічну, юридичну, медичну, освітню та інші послуги, які можуть бути потрібні внутрішньо переміщеним особам.

Отже, для ефективної соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами необхідно здійснювати аналіз та оцінку їх потреб та проблем у конкретному контексті, а також забезпечувати потрібну підтримку та послуги залежно від ситуації.

1.3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій

Наше дослідження ґрунтується на принципах об'єктивності, системності, історизму, єдності теорії та практики.

Принцип об'єктивності вимагав під час дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами прагнути розкрити закономірні тенденції її розвитку, об'єктивні можливості її здійснення в сучасних умовах. Натомість повинні уникати впливу особистих упереджень, побажань або стереотипів на процес дослідження та його результати, тобто метою принципу об'єктивності полягає в тому, щоб забезпечити наукову істинність результатів нашого дослідження.

Використання системного принципу передбачав дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами як цілісної сукупності відносин і зв'язків між окремими складовими цієї діяльності, тобто її розгляд як динамічної системи. Крім того, у нашій науковій роботі використання системного принципу допомогло аналізувати різні аспекти життя внутрішньо переміщених осіб і дійти висновку про те, які чинники можуть впливати на їхню поведінку та зміна яких можна вести для покращення їхньої якості життя.

У праксеологічній частині дослідження принцип системності допоміг з'ясувати, що розвиток системи підтримки ВПО вимагає в себе різні професійні групи, такі як психологи, соціальні працівники, лікарі, педагоги та ін. Кожна з цих груп має важливу роль у наданні комплексної підтримки внутрішньо переміщеної особи.

Принцип історизму виходить з того, що соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами перебуває в постійному розвитку і має різні стадії розгортання, різні етапи історичного становлення. Крім того, цей принцип вимагав під час дослідження прагнути аналізувати соціальну роботу з внутрішньо переміщеними особами у відповідному історичному контексті. Згідно з цим принципом сучасна епоха має свої власні особливості, культурні

та соціальні контексти, які впливають на відповідну організацію соціальної роботи.

Принцип єдності теорії і практики вимагає, щоб теоретичні концепції, принципи та знання були постійно пов'язані з практичними застосуваннями і реалізацією. Цей принцип передбачає, що теорія повинна бути підтверджена і перевірена на практиці, а практика повинна базуватись на наукових принципах і знаннях. Відповідно на підґрунті цього принципу у третьому розділі цієї кваліфікаційної роботи визначали перспективи розвитку теорії і практики соціальної роботи.

Ґрунтуючись на зазначених принципах у дослідженні використано різноманітні методи, такі як термінологічний аналіз, порівняльний аналіз, узагальнення, індукція, конкретизація та систематизація, аналогія, а також аналіз документів та ін. Термінологічний аналіз – це метод, який забезпечує використання в науковій роботі точних і чітких термінів та понять, що мають чітко визначене значення. Цей метод дуже важливий для наукової комунікації, оскільки він забезпечує однозначність і зрозумілість мовлення науковців, що дозволяє зручно та ефективно обговорювати результати досліджень і обмінюватися інформацією. У роботі використовувався термінологічний аналіз для визначення понять «соціальна робота», «внутрішньо переміщені особи», «соціальна реабілітація», «соціальна профілактика», «соціальний супровід».

У цілому дослідження здійснювався аналіз та синтез для розгляду соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами з різних сторін та пошуку залежності між її складовими частинами. Зрештою в такий спосіб перевіряли нашу гіпотезу та мали підстави зробити висновки щодо можливостей застосування здобутих знань на практиці.

За допомоги методу індукції здійснювалися спостереження, збиралися відомості про ВПО, а потім робилися загальні висновки на основі цих відомостей. Наприклад, відомості про потреби внутрішньо переміщених осіб в різних ситуаціях та використання різних методів підтримки. І на основі цих

відомостей були зроблені загальні висновки про те, які методи підтримки найбільш ефективні.

Використання методу дедукції допомогло висунути припущення та гіпотезу про внутрішньо переміщених осіб на основі загальних принципів, теорій та знань. У науковій роботі висунуто гіпотезу про те, що з огляду на складний стан та складну динаміку потреб внутрішньо переміщених осіб актуалізується потреба в удосконаленні системи соціальної підтримки та підвищення кваліфікації соціальних працівників.

У дослідженні також використовується порівняльний аналіз вітчизняного та закордонний досвіду. Зокрема, для визначення кращих практик розробки програм і стратегій підтримки внутрішньо переміщеного населення важливим є порівняння відповідного досвіду Грузії та Азербайджану.

Підсумовуючи матеріал першого розділу, сформулюємо такі висновки.

Дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій, здійснюється з різних позицій. Дослідники зосереджуються на вивченні потреб та проблем цих осіб, виявленні факторів, що впливають на їхнє благополуччя та адаптацію після переміщення. Інші дослідження зосереджуються на оцінці ефективності програм та інтервенцій соціальної роботи, спрямованих на поліпшення їхнього становища.

Значущість соціальної роботи під час воєнних дій полягає в її здатності допомогти людям подолати складні життєві ситуації та зміцнити їхню здатність до розвитку. Соціальна робота є ефективним механізмом допомоги у розв'язанні проблем, пов'язаних зі забезпеченням соціальних умов для реалізації прав людини. Вона сприяє виявленню ресурсів та можливостей для протистояння викликам та створенню благодатного соціального оточення для розвитку особистості та спільноти. Тому важливо не знижувати значущість соціальної роботи під час воєнних дій.

Користуючись обґрунтованими принципами та методами дослідження, можемо зробити висновок, що соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами спрямована на створення сприятливих умов для життєдіяльності,

сприяння членам сімей внутрішньо переміщених осіб у їх позитивній соціалізації, налагодженні механізмів самоорганізації та саморозвитку, зміцненню та активізації адаптаційних навичок, забезпеченню тривалих соціальних стосунків. Як наслідок, ВПО, евакуйовані із зон бойових дій, мають значно вищий ризик розвитку проблем зі здоров'ям.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ

2.1. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи

Особливості соціальної роботи зумовлюються специфікою її об'єкта – певної категорії клієнтів. Тому аналіз характеристик внутрішньо переміщених осіб – важлива складова нашого дослідження.

На нашу думку, слід враховувати як актуальність вітальних потреб для цієї категорії клієнтів, так і їх особистісні особливості, притаманні конкретним особам, а також особливості психічного стану, спричиненого військовим конфліктом. Оцінюючи потреби, слід звернути увагу на обставини, за яких ці потреби виникли у ВПО. Війна і зовнішнє середовище впливають на населення через розвиток психічних розладів. Як наслідок, ВПО, евакуйовані із зон бойових дій, мають значно вищий ризик розвитку проблем зі здоров'ям.

На думку Л. А. Мельника, жертви травматичних подій часто стають внутрішньо переміщеними особами, що може швидко призвести до відчуття нестабільності та втрати контролю над своїм життям. Наслідки цього досвіду можуть бути важкими, включно з раптовою втратою незалежності та самосвідомості. Вони можуть почуватися розгубленими, боятися бути відкинутими та переповненими почуттям невпевненості; їхня психіка може навіть шукати цапа відпущення. Нерідкі випадки, коли посттравматичний стресовий розлад і сильні стресові реакції вкорінюються разом із функціональними симптомами, психосоматичними розладами та навіть зловживанням психоактивними речовинами. Усі ці труднощі супроводжуються важким почуттям сорому, низькою самооцінкою та постійним почуттям провини, залишаючи жертву в непередбачуваному, невизначеному майбутньому [23, с. 10-11].

О. В. Чуйко відзначив таке: «Вплив зовнішніх екстремальних факторів призводить до порушення звичного укладу та способу життя, як конкретних людей, так і окремих груп та спільнот. Такими зовнішніми екстремальними факторами можуть бути природні катаклізми, техногенні катастрофи, соціальні конфлікти і військові дії. Поява таких екстремальних і кризових ситуацій призводить до появи значної кількості як безпосередньо постраждалих людей, так і значної кількості тих, чиє життя пов'язане із постраждалими» [42, с. 153].

Внутрішнє переміщення осіб в значній мірі відноситься до груп соціально незахищених, зокрема, батьків-одиноків, людей похилого віку, людей з особливими потребами та тих, хто живе в складних соціальних умовах. Фактори ризику для цих уразливих категорій стають ще більш проблемними, особливо в процесі переселення.

Для дітей, які переїжджають з охопленого регіону або з території, яка перебуває під окупацією, необхідна додаткова увага. Вони можуть зазнати болючої травми внаслідок конфлікту та переміщення, а також переживати глибокі емоційні переживання через розлуку з рідними, бабусями, дідусями, опікунами чи батьками. Їхні почуття потребують особливої уваги.

На думку Міжнародної федерації соціальних працівників: «Наслідки переміщення гостріше відчують діти, жінки з маленькими дітьми або глави сім'ї, інваліди та люди похилого віку. Дуже часто виявляється, що переміщені особи відчують свій стан як «заморожування» свого існування, що виражається почуттям самотності, розгубленості, страху та болю, а також симптомами психічного захворювання, відсутністю орієнтації та життєвого плану, втрати комунікабельності, нещасний і виключений» [45].

Невпевненість, гнів, агресія, страх перед майбутнім, провини, сором і або ізоляція від оточення – це тільки деякі з поведінкових характеристик, які можуть турбувати дітей, що переживають травматичні події. Навчання, увага та пам'ять можуть також стати проблемами через ці емоційні реакції. Крім того, відчуття смутку відчують багато дітей, що стали жертвами травматичних подій.

Всередині країни проблеми, пов'язані з масовою внутрішньою міграцією населення, хвилюють як внутрішньо переміщених осіб, так і суспільство в цілому.

Відсутність роботи, правова незахищеність (відновлення зниклих справ), отримання соціальних виплат, доступ до соціальних та медичних послуг, влаштування дітей до навчальних закладів, отримання тимчасового притулку, пошук членів сім'ї тощо створюють серйозні проблеми для цієї соціальної групи. Для вирішення цих проблем необхідно використовувати чіткі підходи в соціальній політиці з урахуванням потреб різних категорій внутрішньо переміщених осіб.

Внутрішньо переміщені особи можуть отримати користь від підходу інтенсивного втручання до ведення випадків, коли соціальні працівники виконують роль кейс-менеджерів. Цей підхід передбачає надання комплексних соціальних послуг для покращення фізичного, психологічного, емоційного та морального благополуччя переміщених осіб. Крім того, соціальний працівник діє як координатор, полегшуючи доступ до різноманітних ресурсів, щоб допомогти клієнтам досягти їхніх майбутніх цілей

Особи, які потребують допомоги, отримують індивідуальну увагу кейс-менеджерів. Цю роль може виконувати низка професіоналів, таких як соціальні працівники, психологи, педагоги та лікарі, і не обмежується лише соціальними працівниками.

Отже, проаналізувавши вище зазначене, можна прийти до висновку, що ВПО потребують різнобічної допомоги з боку як соціальних працівників, так і фахівців різних професій. Якісна допомога ВПО у великій мірі буде залежати від злагодженості спеціалістів, мультидисциплінарної команди.

Л. А. Мельник зазначає: «Мультидисциплінарна команда – це група фахівців (психологи, соціальні працівники та педагоги, медики, шкільні вчителі тощо), об'єднаних спільними цілями. У мультидисциплінарній команді чітко визначаються функції кожного фахівця, розподіляються ролі та сфери відповідальності. Визначення пакету послуг, що пропонуються конкретному

клієнту, обговорення проблемних питань, оцінювання виконаної роботи відбувається на групових зустрічах мультидисциплінарної команди. Координація роботи членів команди і представлення нових випадків здійснюється координатором – як правило, соціальним працівником. Склад команди може відрізнятися залежно від потреб людини, яка отримує допомогу, та плану її супроводу» [23, с. 14].

Отже, кейс-менеджмент та мультидисциплінарна команда можуть бути важливими інструментами для розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій. За допомогою цих інструментів можна забезпечити високу якість реабілітаційних послуг та соціально-психологічної допомоги, що допоможе поліпшити життя цих людей та їхніх родин.

Виходячи з особливостей внутрішньо переміщених осіб, виділяють такі напрями соціальної роботи з ними (див. Додаток А).

Вимушено переміщені особи ми можемо умовно поділити на дві групи, залежно від місця проживання. Перша група – це ті, хто проживає в центрах спільного проживання, таких як табори, санаторії, гуртожитки та мають спільні проблеми. Друга група – це ті, хто знайшов притулок у своїх друзів, родичів, орендує житло.

Враховуючи місця проживання ВПО, потрібно скоординувати свою роботу таким чином, щоб внутрішньо переміщені особи почували себе найбільш соціально захищеними.

Таким чином, соціальна робота з ВПО передбачає як надання підтримки, соціальний захист людей, так і певний контролюючий вплив на них. Налагодження і координація стосунків між усіма членами мультидисциплінарної команди сприяє кращому вивченню соціальних проблем ВПО і вирішення питання їх соціальної адаптації та реабілітації.

Реалізація соціальних програм з адаптації внутрішньо переміщених осіб потребує нормативно-правових регулювання на державному рівні.

2.2. Нормативно-правові засади соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій

Основною причиною створення нормативно-правових документів стосовно внутрішньо переміщених осіб в Україні є захист їх прав і свобод, бо саме нормативно-правове забезпечення створює умови існування ВПО в українському суспільстві.

Держава несе відповідальність за захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

М. П. Лукашевич та І. І. Мигович проаналізували, що «державна через політику, яку вона проводить, бере на себе найважливіші функції в соціальній сфері щодо реалізації прав людини. Суть цієї політики полягає в тому, щоб не допустити подальшого погіршення життя людей, забезпечити ефективну зайнятість і обмежити надмірне зростання безробіття, створити необхідні передумови для поступового поліпшення матеріального становища і умов життя різних верств і груп населення» [22, с. 21].

Слід підкреслити, що особливістю створення нормативно-правової бази щодо ВПО є те, що забезпечувати захист переселенців, потрібно на рівні з усіма громадянами, але урахуовуючи особливі потреб ВПО, оскільки саме ця людина є постраждалими внаслідок воєнного конфлікту.

У статті 3 «Конституція України» від 1996 р. зазначено: «що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найважливішою соціальною цінністю. Тому права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [15].

Відповідно до цього прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII. Цілями та завдання цього закону є визначення статусу, права та обов'язки громадян України, а також види та форми допомоги, на яку вони мають право. Закон має на меті врегулювати на законодавчому рівні нові для України відносини та

привести їх у відповідність із міжнародними нормами, такими як Конвенція про статус біженців 1951 року та Конвенція про статус осіб без громадянства 1954 року. Проте, незважаючи на належне законодавче регулювання, залишається ще багато практичних проблем, які потребують вирішення щодо надання допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні. Закон є основою для того, щоб органи державної влади намагалися вирішити ці проблеми та забезпечити внутрішньо переміщеним особам доступ до своїх основних потреб, таких як житло, харчування, медичне обслуговування, освіта, можливості працевлаштування [33].

Згідно цього Закону, до суб'єктів, відповідальних за захист прав внутрішньо переміщених осіб, належать законодавчі, виконавчі та судові органи державної влади, Президент України та його інституції.

Порядок надання соціальних послуг регулюється Законом України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VII. Цей закон спрямований на запобігання, подолання або мінімізацію негативних наслідків складних життєвих обставин для потребуючих осіб/сімей. У ньому визначено основні принципи надання соціальних послуг, такі як повага до прав людини, гуманність, рівні права та можливості жінок і чоловіків, соціальна справедливість, доступність і відкритість, індивідуальний підхід, конфіденційність, максимальна ефективність і прозорість. Закон також визначає такі терміни, як базові соціальні послуги, вразливі національні групи, малозабезпечена особа тощо. Зобов'язання спрямоване на внесення змін до цього закону для забезпечення рівного ставлення до представників різних соціальних груп у наданні соціальних послуг [35].

Крім того, нормативно-правова база соціального захисту ВПО містить у собі підзаконні нормативно-правові акти, які безпосередньо регулюють, надання допомоги ВПО, а також встановлюють нормативно-правовий статус цих осіб. Так, внутрішньо переміщеними особами, які покинули своє місце проживання, Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» від 20.03.2022 р.

було встановлена щомісячна допомога на кожну внутрішньо переміщену особу, відомості про яку включено до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, у таких розмірах: для осіб з інвалідністю та дітей – 3000 гривень; для інших осіб – 2000 гривень [7].

Нагальна потреба в обліку переміщених громадах та їх сімей з окупованих територій спонукало до прийняття Постанови КМУ № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» досить тривалим і складним законодавчим процесом [34].

Треба звернути увагу на Постанову КМУ № 376 «Деякі питання Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій». Там було описано, що Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій координують заходи з розбудови миру і зниження ризику збройного конфлікту, сприяють врегулюванню збройних конфліктів та зміцненню стійкості приймаючих громад. Вони також збирають і аналізують інформацію про потреби внутрішньо переміщених осіб у житлі та соціальному захисті, сприяють їх соціальному забезпеченню. Крім того, вони розробляють програми та пропозиції щодо захисту прав та свобод внутрішньо переміщених осіб, забезпечення освіти для них, а також захисту їх прав у міжнародних судових інстанціях [11].

Разом із цим внутрішньо переміщені особи зіткнулися з проблемами в забезпеченні своїх прав, які гарантовані Конституцією України, зокрема виборчих, трудових, соціальних та права власності, відновлення втрачених ідентифікуючих документів тощо. На думку експертів, навіть за наявності Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», чинне законодавство не досконале, оскільки не містить належних і ефективних правових, організаційних і процедурних механізмів [24, с. 5].

Отже, з огляду на вищезазначене, приходимо до висновку, що діюча нормативно-правова база, створює певну основу для адаптації переселенців до нових умовах проживання, охоплюючи охоплює велике коло питань. Поряд із цим вона вимагає і певного вдосконалення.

2.3. Закордонний досвід соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій

Міжнародні стандарти щодо внутрішнього переміщення, а саме Керівні принципи щодо внутрішнього переміщення (надалі іменовані «Керівні принципи») були розроблені представником Генерального секретаря ООН з питань внутрішньо переміщених осіб на прохання держав-членів ООН для розробки відповідних система регламентів. Керівні принципи формулюють міжнародні правові норми, зокрема міжнародне право прав людини та міжнародне гуманітарне право, які є найбільш актуальними для ситуацій внутрішнього переміщення [12].

Згідно з Керівними принципами, всі вищезазначені принципи спрямовані на захист і гарантування прав внутрішньо переміщених осіб. Принцип 1 стверджує, що вони повинні користуватися тими ж правами і свободами, що й інші люди в країні їхнього походження, без дискримінації за ознакою їхнього статусу. Принцип 2 стверджує, що всі органи влади та групи повинні поважати ці принципи без дискримінації.

Принцип 3 зобов'язує органи державної влади надавати захист і гуманітарну допомогу внутрішньо переміщеним особам у межах своєї юрисдикції. Внутрішньо переміщені особи мають право шукати захисту і допомоги без репресій і покарань.

Принцип 4 гарантує, що цей принцип застосовується без дискримінації за ознакою раси, статі, релігії, національності або за будь-якою іншою ознакою. Внутрішньо переміщені особи з особливими потребами, такі як діти, вагітні жінки та особи з інвалідністю, мають право на особливий захист і допомогу, що враховує їхні потреби.

Усі ці принципи спрямовані на те, щоб забезпечити внутрішньо переміщеним особам рівні права і свободи, запобігти дискримінації та надати їм захист і гуманітарну допомогу [11, с. 8].

Також треба розглянути Статут Міжнародної організації з міграції. Згідно з статутом Міжнародна організація з міграції займається забезпеченням

можливостей для впорядкованої міграції осіб, для яких існуючі умови є невідповідними або які не можуть пересуватися без спеціальної допомоги. Вона також займається організованим пересуванням біженців, переміщених осіб та інших осіб, що потребують міжнародних міграційних послуг, надання різноманітних міграційних послуг, такі як набір, відбір, підготовка до міграції, мовна підготовка, медичне обстеження, розміщення, консультативні послуги та інша допомога, яка сприяє прийняттю та інтеграції мігрантів. Організація також може надавати аналогічні послуги для добровільної зворотної міграції, включаючи добровільну репатріацію [38].

Крім того, для розгляду закордонного досвід соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій, ми візьмемо такі країни як Грузія та Азербайджан.

На думку О. В. Балусової, вивчення досвіду Грузії із вирішення проблеми ВПО може дати цінну інформацію для України. Так, це стосується створення Міністерства у справах біженців і переселення Грузії. Його головна мета – розширення допомоги ВПО, включаючи надання тимчасового притулку та першої допомоги, допомогу в отриманні тимчасової роботи відповідно до їхньої професії та кваліфікації, безкоштовної середньої освіти та доступу до необхідного медичного страхування та соціальних виплат. Крім того, міністерство вирішує питання пенсійного забезпечення переселенців, надає підтримку у вирішенні соціально-побутових питань, здійснює контроль за пошуком поховань осіб, які померли та зникли безвісти внаслідок порушення прав людини. Якщо внутрішні мігранти вирішують повернутися на попереднє місце проживання, міністерство пропонує допомогу, щоб сприяти цьому. У разі проїзду внутрішнього мігранта витрати, пов'язані з похованням, покриває держава [1, с. 3].

Якщо проаналізувати законодавство різних країн, то спільними рисами з Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» є те, що ці обидва закони вступили в силу в 2014 році та розбіжністю є те, що в них є різні поняття. Тобто в Законі Грузії «Про внутрішньо переміщених

осіб з окупованих територій Грузії» це поняття «вимушений переселенець», а в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» це «внутрішньо переміщені особи». В Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» це «внутрішньо переміщені особи». Якщо взяти Закон Азербайджанської Республіки «Про статус біженців та вимушених переселенців (осіб, переміщених у межах країни)», то тут цей закон має таке поняття як «вимушений переселенець (особа, переміщене в межах країни)», тому що в цьому законі розглядаються такі терміни як «біженець», так і «внутрішньо переміщені особи» [47; 33; 44].

Г. С. Журавльова підкреслює: «Звернувшись до досвіду Азербайджану, слід констатувати, що ці проблеми виникли ще в часи розпаду СРСР та продовжуються й нині. У законодавстві країни чітко та ясно вказані етапи та дія гарантій для ВПО. До згаданих правових актів насамперед належать Закон «Про статус біженців та вимушених переселенців» від 1992 р. (у редакції від 1999 р.) та Законі «Про соціальний захист вимушених переселенців і осіб, прирівняних до них», прийнятому у 1999 р. тощо» [9, с. 52].

Підсумовуючи, візначимо, що проблема налагодження соціальної роботи з ВПО, які постраждали від війни, є актуальною для багатьох країн та міжнародної спільноти цілому. Потужна міжнародна увага до пошуку оптимальних рішень цієї проблеми, методів та систем соціальної підтримки ВПО не випадкова. Вона має закономірний характер, оскільки соціальна дезінтегрованість ВПО має значні негативні наслідки у тому числі на глобальному рівні.

Отже, з висновку можу сказати, що закордонний досвід допомагає усвідомити інноваційні підходи та кращі практики в галузі захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб. Шляхом вивчення міжнародних нормативних актів та досвіду інших країн можна ідентифікувати ефективні стратегії, програми та політики, які вже були успішно впроваджені та мають позитивний вплив на життя внутрішньо переміщених осіб. Міжнародні документи надають правову основу та стандарти, які держави можуть

використовувати при розробці внутрішніх політик та законодавства для захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Вони надають орієнтири та принципи, що повинні бути враховані при створенні системи захисту, доступу до основних послуг та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в суспільство. Досвід інших країн є цінним, оскільки він може відображати успішні практики, які були реалізовані в аналогічних ситуаціях та мають позитивні результати. Вивчення такого досвіду дозволяє впровадити кращі практики та уникнути помилок, забезпечуючи більш ефективну та забезпечену державою підтримку внутрішньо переміщених осіб.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ

3.1. Сучасний стан соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій

На даному етапі соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами зазнала змін як в законодавчій системі, так і в системі надання послуг. Йдеться про надзвичайний масштаб проблеми, зумовлений агресивною війною проти України. Сотні тисяч людей були змушені шукати прихистку та змінювати місце проживання. Тобто на першому плані виявлялися саме потреби у житлі, харчуванні та медичній і психологічній допомозі. З огляду на це на перший план в організації соціальної роботи виходили саме необхідність забезпечення вирішення відповідних гуманітарних завдань.

Інша особливість на сучасному етапі – залучення до соціальної роботи волонтерів, на яких була покладена найбільша відповідальність за мобілізацію ресурсів [26, с. 121]. Тобто інституційне підґрунтя соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами забезпечує не лише діяльність відповідних державних органів влади, муніципальних соціальних служб, але і діяльність громадських організацій і благодійних фондів, у тому числі міжнародних. Останні часто-густо виявляються більш ефективними, оскільки мають більш гнучкий та інноваційний підхід до розв'язання проблем клієнтів.

Але все це означає ускладнення характеру організації соціальної роботи. Йдеться про необхідність координації діяльності всіх названих учасників. Сьогодні зазначене завдання вирішується завдяки діяльності гуманітарних штабів у кожному регіоні і на рівні України, що організуються урядом і обласними військовими адміністраціями.

Особливістю сучасної соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Для вивчення потреб клієнтів використовуються чат-боти, телефони, соціальні мережі, організовано прийом заявок на інсулін, ліки для хронічно хворих, харчі, є безпосереднє спілкування соціальних працівників з ВПО тощо. На думку експертів галузі, для цього максимально враховано досвід 2014–2015 років [25, с. 41].

Також є інформаційні державні сайти, такі як Кабінет Міністрів України, Міністерства соціальної політики України, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та інші державні органи, де в них розміщені питання стосовно ВПО та може бути використана для розв'язання різних питань (відновлення документів, оформлення грошової допомоги, переоформлення пенсії тощо). Однак це звичайні інформаційні послуги, які не призначені бути моделями довгострокового чи специфічного втручання в кризу, натомість вони призначені бути простими інструментами для практики міжнародної соціальної роботи [36, с. 68].

К. М. Недря, І. М. Трубавіна, О. Ю. Чередниченко визначають, що значимість соціальної роботи під час воєнних дій полягає у здатності допомогти людям подолати складні життєві ситуації та зміцнити їх здатність до розвитку. Соціальна робота є дієвим механізмом допомоги у вирішенні проблем, пов'язаних зі забезпеченням соціальних умов для реалізації прав людини. Водночас, вона сприяє виявленню ресурсів та можливостей для протистояння викликам та створенню благодатного соціального оточення для розвитку особистості та спільноти [25, с. 40]. Тобто йдеться про те, що знижувати увагу до соціальної роботи під час воєнних дій є неправильним, оскільки саме в цей період вона виявляється особливо необхідною та ефективною. Вона сприяє покращенню якісного життя постраждалих людей та відновленню їхнього соціального функціонування.

Водночас це означає, що слід шукати резерви і для вирішення проблем і виправлення недоліків в організації соціальної роботи з ВПО.

Насамперед, відзначимо такі проблеми:

1. Обмеженість надання соціальних послуг ВПО через невідповідну інфраструктуру. Нестача соціальних центрів, медичних закладів та інших необхідних установ у приймаючих громадах перешкоджає наданню допомоги;

2. Надання необхідних послуг ВПО може бути складним завданням для організацій соціальної роботи через їхні обмежені фінансові ресурси. Це часто призводить до відсутності підтримки для різних основних потреб, таких як психологічна підтримка, професійна реабілітація, медична допомога, серед іншого. Без достатнього фінансування ці послуги стають обмеженими, а добробут ВПО – під загрозою.

3. Наявність спеціалістів із недостатньою кваліфікацією може перешкоджати організаціям соціальної роботи надавати належну допомогу ВПО. Таким чином, необхідно навчити працівників спеціалізованій допомозі. Це навчання має вирішальне значення для надання високоякісної соціальної підтримки, оскільки відсутність добре підготовлених спеціалістів обмежує можливості підтримки.

4. Під час роботи з ВПО можуть траплятися випадки, коли координація між різними установами та інституціями є недостатньою. Через це ВПО потенційно можуть отримувати повторювані послуги або їхні специфічні потреби можуть бути не задоволені належним чином.

5. Внутрішньо переміщені особи можуть страждати від негативного суспільного сприйняття, що призводить до стигматизації чи дискримінації, що може перешкоджати соціальній підтримці та інтеграції. Як наслідок, ВПО можуть бути не в змозі отримати доступ до послуг або отримати схвалення громади.

Для подолання цих проблем необхідно залучення відповідних ресурсів, поліпшення інфраструктури, підвищення кваліфікації фахівців та зменшення соціальної стигматизації ВПО. Крім того, для ефективного надання комплексної соціальної підтримки важливо покращувати координацію та співпрацю між різними організаціями та установами, що працюють з ВПО.

3.2. Напрямки оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій

У літературі можна знайти різноманітні позиції до визначення напрямків оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій. Так, Ю. Гундертайло зазначила, що необхідно розробити комплексний травмо- та гендерно-чутливий підхід до соціальної політики держави щодо ВПО. Вона наголошує, щоб Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб має покращити свою роботу відповідно до потреб ВПО. Також наголошує на необхідності збору та аналізу даних про соціально-економічний статус ВПО та впровадження результатів досліджень у практику. Для вирішення нагальних питань, пов'язаних з ВПО, при МОЗ створено експертну раду. На мезорівні пропонується, щоб інформаційна політика ВПО була зосереджена на висвітленні позитивних аспектів їхньої присутності в нових громадах, таких як соціальні, культурні та фінансові вигоди, які отримали місцеві жителі. У тексті наголошується на важливості тісної співпраці з журналістами та місцевою владою для підтримки публікацій про ВПО, таких як гранти чи квоти в державних ЗМІ. Інформаційні кампанії також слід використовувати для вивчення та розвінчання суспільних стереотипів щодо ВПО. На мікрорівні текст передбачає, що соціально-психологічна підтримка ВПО має надаватися громадами, де вони проживають. Зазначена підтримка має бути спрямована на створення дружнього середовища для ВПО, сприяння їх інтеграції в місцеві громади та боротьбу зі стереотипами та дискримінацією. У тексті наголошується на важливості залучення ВПО до процесів прийняття рішень, які впливають на їхнє життя, таких як міське планування чи місцеве управління. У тексті також наголошується на важливості психологічного та юридичного консультування для ВПО, щоб допомогти їм подолати травму та отримати доступ до своїх прав [7, с. 55].

Слід погодитися, що наведені пропозиції щодо покращення життя внутрішньо переміщених осіб в Україні є дуже важливими, оскільки вони

включають розробку комплексного травма- та гендерно-чутливого підходу до соціальної політики держави, збір та аналіз даних про статус ВПО, створення експертної ради при МОЗ, інформаційну політику, спрямовану на боротьбу зі стереотипами та дискримінацією, соціально-психологічну підтримку та інтеграцію ВПО в місцеві громади та залучення ВПО до процесів прийняття рішень.

Інший напрямок удосконалення пов'язаний із створенням платформ для надання оперативної гуманітарної підтримки у тому числі ВПО. Йдеться про мережу пунктів «Незламності». Постановою Кабінету Міністрів України «Питання організації та функціонування пунктів незламності» вказано, що термін «пункт незламності» у цьому Порядку означає приміщення будівлі (споруди) або спеціально зведений намет, або транспортний засіб, які передбачені для тимчасового перебування людей та в яких створено і підтримуються умови, мінімально необхідні для збереження життя і здоров'я населення у разі порушення сталої роботи систем життєзабезпечення [30].

Інший напрямок оптимізації соціальної роботи з ВПО, на нашу думку, пов'язаний з діяльністю Міністерства цифрової трансформації у посиленні цифрової реформи, програми для внутрішньо переміщених осіб. Особливий інтерес представляють додаток і веб-сайт «Дія» та те, як вони сприяли цьому прогресу.

Нині Мінцифри є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронногорядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у

сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія його електронною поштою або завантажити на хмарний сховище. Це значно спрощує процес обміну даними [29].

Експерти відзначають надзвичайну важливість цифрових технологій для організації ефективної соціальної роботи з ВПО. Наприклад, у статті «Як зареєструвати статус ВПО та отримати довідку переселенця. Інструкція» зазначено, що якщо внутрішньо переміщені особи, які були змушені покинути свою домівку через війну в Україні та які оселилися в безпечній області, то вони можуть отримати статус переселенця. Цей статус дає право на отримання грошових виплат від держави та для дітей, дозволяє переоформити соціальні виплати або пенсію, отримати доступ до медичного обслуговування і влаштувати дитину в дитячий садок або школу. Довідку про статус переселенця можна отримати онлайн на порталі Дія або офлайн за місцем проживання. Заяву на отримання статусу ВПО можуть подати люди, які покинули свої домівки через війну і оселилися в іншому місці в Україні, навіть якщо це зміна місця проживання в межах однієї громади. Ви можете отримати таку довідку, якщо виїхали з певних областей та міста Києва [43].

Отже, з висновку можу сказати, що запропоновані заходи щодо покращення життя внутрішньо переміщених осіб в Україні мають велике значення. Розробка комплексного травма та гендерно-чутливого підходу до соціальної політики держави допоможе врахувати особливі потреби і вразливість ВПО. Збір та аналіз даних про статус внутрішньо переміщених осіб дозволить отримати об'єктивну інформацію і підґрунтя для ефективного прийняття рішень.

Також є важливою співпраця між урядом, громадським сектором та міжнародними організаціями. Спільна робота і партнерство з цими сторонами можуть сприяти забезпеченню ефективності і успішності запроваджених заходів.

Також потрібно включити забезпечення доступу до якісних освітніх та медичних послуг для внутрішньо переміщених осіб. Це може включати розширення мережі шкіл та лікарень у зоні, де проживають ВПО, а також забезпечення фінансової підтримки для навчання та медичного обслуговування.

Потрібна розробка програм житлового будівництва та надання допомоги в отриманні житла можуть мати значний позитивний вплив, тобто будівництво нового житла або реконструкція існуючого з урахуванням потреб ВПО.

Програми житлового будівництва можуть включати спорудження житлових комплексів, де ВПО зможуть отримати житло за доступною ціною або на умовах соціального орендного житла. Розробка інфраструктури в цих комплексах, такої як школи, медичні заклади та інші соціальні сервіси, також є важливою.

Створення експертної ради при МОЗ сприятиме розробці науково обґрунтованих підходів до покращення медичного обслуговування ВПО. Інформаційна політика, спрямована на боротьбу зі стереотипами та дискримінацією, важлива для формування толерантного і включаючого суспільства. Цифрова трансформація, додаток і веб-сайт «Дія» можуть стати цінними інструментами для надання послуг та отримання необхідної інформації для внутрішньо-переміщених осіб та . Це сприятиме зручності, ефективності та доступності соціальних програм та послуг для цієї групи населення.

ВИСНОВКИ

Отже, за метою ми проаналізували соціальну роботу з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій, були визначені різноманітні завдання. Ці завдання включають аналіз підходів до дослідження соціальної роботи з внутрішньо-переміщеними особами, уточнення визначень ключових понять, обґрунтування принципів та методів дослідження, визначення особливостей внутрішньо-переміщених осіб як об'єкта соціальної роботи, аналіз нормативно-правових засад та закордонного досвіду соціальної роботи, оцінку сучасного стану соціальної роботи та визначення напрямків оптимізації її розвитку.

Дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій, здійснюється з різних позицій. Дослідники зосереджуються на вивченні потреб та проблем цих осіб, виявленні факторів, що впливають на їхнє благополуччя та адаптацію після переміщення. Інші дослідження зосереджуються на оцінці ефективності програм та інтервенцій соціальної роботи, спрямованих на поліпшення їхнього становища.

У нашій кваліфікаційній роботі соціальна робота розглядається як механізм допомоги у розв'язанні проблем, пов'язаних зі забезпеченням соціальних умов для реалізації прав людей, у тому числі внутрішньо переміщених. Соціальна робота сприяє виявленню ресурсів та можливостей для протистояння викликам та створенню сприятливого соціального оточення для розвитку внутрішніх мігрантів і приймаючих громад. Тому, на нашу думку, важливо не знижувати значущість соціальної роботи під час воєнних дій.

Разом із цим на практиці спостерігаються такі труднощі у налагодженні соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами:

1) Відсутність належної інфраструктури. Нестача соціальних центрів, медичних закладів та інших необхідних установ у приймаючих громадах перешкоджає наданню допомоги;

2) Обмеженість фінансового забезпечення. Це часто призводить до відсутності підтримки для різних основних потреб, таких як психологічна

підтримка, професійна реабілітація, медична допомога, серед іншого. Без достатнього фінансування ці послуги стають обмеженими, а добробут ВПО – під загрозою;

3) Недостатня кваліфікація спеціалістів може перешкоджати організаціям соціальної роботи надавати належну допомогу ВПО. Таким чином, необхідно навчити працівників спеціалізованій допомозі. Це навчання має вирішальне значення для надання високоякісної соціальної підтримки, оскільки відсутність добре підготовлених спеціалістів обмежує можливості підтримки;

4) Недостатня координація між різними установами та інституціями. Через це ВПО потенційно можуть отримувати повторювані послуги або їхні специфічні потреби можуть бути не задоволені належним чином;

5) Стигматизація, дискримінація ВПО перешкоджають соціальній підтримці та інтеграції. Як наслідок, ВПО можуть бути не в змозі отримати доступ до послуг або отримати схвалення громади.

Для подолання цих проблем необхідно залучення відповідних ресурсів, поліпшення інфраструктури (наприклад, шляхом створення мережі пунктів «Незламності»), підвищення кваліфікації фахівців та зменшення соціальної стигматизації ВПО.

Крім того, для ефективного надання комплексної соціальної підтримки важливо покращувати координацію та співпрацю між різними організаціями та установами, що працюють з ВПО.

На нашу думку, слід погодитися з пропозиціями щодо необхідності у моніторингу потреб ВПО та налагодження відповідно до цього соціальної роботи з цією категорією осіб. Для цього потрібні зміни на рівні Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб.

Інший напрямок оптимізації соціальної роботи з ВПО, на нашу думку, пов'язаний з діяльністю Міністерства цифрової трансформації у посиленні цифрової реформи, програми для внутрішньо переміщених осіб. Особливий інтерес представляють додаток і веб-сайт «Дія» та те, як вони сприяли цьому прогресу.

На мезорівні потрібна інформаційна політика зосереджена на висвітленні позитивних аспектів присутності ВПО у приймаючих громадах, таких як соціальні, культурні та фінансові вигоди, які отримали місцеві жителі.

Важливу роль відіграє співпраця із ЗМІ та місцевою владою для інформаційних кампаній для розвінчання суспільних стереотипів щодо ВПО.

На мікрорівні важливе значення має соціально-психологічна підтримка ВПО має надаватися громадами, де вони проживають.

Реалізація всіх цих завдань пов'язана з відповідним підвищенням кваліфікації соціальних працівників і всіх, хто залучений до соціального обслуговування ВПО як на рівнях органів влади, так і відповідних соціальних служб приймаючих громад.

Отже, з висновку можу сказати, що я підтвердив свою гіпотезу, провів детальне дослідження, аналіз та збір доказів, що підтверджують зв'язок між зміцненням координації та підвищенням кваліфікації соціальних працівників і поліпшенням соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами. Таке дослідження може включати аналіз законодавства, програм та політик, співбесіди зі спеціалістами та організаціями, а також оцінку результатів соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балуюєва О. В. Шляхи вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб : міжнародний досвід. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_12_4 (дата звернення: 16.04.2023).
2. Бірюкова М. Біженці і внутрішньо-переміщені особи російсько-української війни : соціальні характеристики й практики. / М. Бірюкова та ін. *Grani*. 2023. Т. 25, № 6. С. 143–156.
3. В Україні майже 6,5 млн внутрішньо переміщених осіб – МОМ. *IOM Ukraine*. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/v-ukrayini-mayzhe-65-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib-mom> (дата звернення: 16.04.2023).
4. Глібко С. В., Розгон О. В., Подрез-Ряполова І. В. Проблеми реалізації економічних прав внутрішньо переміщених осіб. *Право та інноваційне суспільство*. 2022. № 1 (18). С. 10–21.
5. Гнатчук О. С., Шестакова К. Ю., Яремчук С. С. Використання принципів гуманізму в соціальній роботі. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9. No. 2. P. 188-196.
6. Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах : навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц.педагогіка»]. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
7. Гундერთайло Ю. Д. Організація соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2019. Вип. 44 (47). С. 52–58.
8. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Каб. Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332 : станом на 1 січ. 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-p#Text> (дата звернення: 30.04.2023).
9. Журавльова Г. С. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб : міжнародний досвід та Україна. *Часопис Київського університету права*. 2016.

№ 4. С. 52-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2016_4_13. (дата звернення: 25.04.2023).

10. Карпенко О. Г. Об'єкт, предмет та методи соціальної роботи : системний підхід. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 11 : Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2005. Вип. 3. С. 99-107. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/3921>. (дата звернення: 11.05.2023).

11. Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/GPUkrainian.pdf> (дата звернення: 11.05.2023).

12. Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/kerivni-principi-oon-z-pitan-vnutrishnogo-peremishchennya-vseredini-krayini> (дата звернення: 07.05.2023).

13. Кияниця З. П. Застосування ведення випадку в соціальній роботі : міжнародний досвід, практика і перспективи в Україні, *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. 2016. № 1. С. 254–263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2016_1_49 (дата звернення: 14.03.2023).

14. Кладова О. В. Соціальна робота щодо життєзабезпечення внутрішньо переміщених осіб у Луганській області. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2015. № 3. С. 51-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2015_3_13. (дата звернення: 28.03.2023).

15. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 28.03.2023).

16. Корпач Н. Соціальна робота з дослідження стану адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб до нового соціального середовища. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 1. С. 133–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rchv_2018_1_23. (дата звернення: 28.03.2023).

17. Котляр О. І. Визначення поняття «біженець» у міжнародних документах. *Адвокат*. 2013. № 6 (153). С. 36–40.

18. Купін А. П. Правове забезпечення прав і свобод вимушених переселенців в Україні. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 4(44). С. 79-83.

19. Логвінова М. О. Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів : поняття та ознаки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Географічні науки. 2019. Вип. 11. С. 44-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ksuhsgs_2019_11_8. (дата звернення: 28.03.2023).

20. Лохвицька Л. В. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.

21. Лук'янова Н. Соціальна робота в Україні : концептуальні засади і трансформація в сучасних умовах. *Політичний менеджмент*. 2009. № 5. С. 150-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ПоМе_2009_5_18. (дата звернення: 28.03.2023).

22. Лукашевич М. П., Мигович І. І. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. 2-ге вид., доп. і випр. Київ : МАУП, 2003. 168 с.

23. Мельник Л. А. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Л. А. Мельник та ін. ; [за ред. Л. С. Волинець]. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.

24. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб : національний та міжнародний аспекти / [С.Б. Булеца, О.І. Котляр, Я.В. Лазур та ін.] ; за заг. ред. : д-ра юрид. наук, проф. О. Я. Рогача ; д-ра юрид. наук, проф. М. В. Савчина; к.ю.н., доц. М. В. Менджул. Ужгород : РІК-У, 2017. 348 с.

25. Недря К. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні / К. М. Недря, І. М. Трубавіна, О. Ю. Чередниченко. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 2 листоп. 2022 р. Запоріжжя, 2022. С. 40–43.

26. Нікітіна В. В. Соціальна вразливість внутрішньо переміщених осіб як підстава соціальної роботи з ними. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. № 2(49). С. 120–123. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.49.120-123> (дата звернення: 15.12.2022).

27. Панок В. Г. Соціально-психологічна служба : навч.-метод. посіб. для студентів і викладачів. Кам'янець-Подільський : ТОВ Друкарня Рута, 2012. 488с.

28. Песоцька Ю. Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. *Social work and education*. 2022. № 1. Т. 9. С. 89–99. URL : <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.7> (дата звернення: 15.04.2023).

29. Питання Міністерства цифрової трансформації : Постанова Каб. Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856 : станом на 11 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text> (дата звернення: 09.05.2023).

30. Питання організації та функціонування пунктів незламності : Постанова Каб. Міністрів України від 17.12.2022 р. № 1401. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-2022-п#Text> (дата звернення: 06.05.2023).

31. Права внутрішньо переміщених осіб : навч. посіб. / С. Б. Булеца, О. І. Котляр, Я. В. Лазур та ін.; за заг. ред. : д-ра юрид. наук, проф. О. Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М. В. Савчина. Ужгород : РІК-У, 2017. 436 с.

32. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 03.03.2016 р. № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення: 05.01.2023).

33. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 29 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 10.01.2023).

34. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Каб. Міністрів України від 01.10.2014 р. № 509 : станом на 14 жовт. 2022 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-п#Text> (дата звернення: 07.05.2023).

35. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII : станом на 27 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 10.04.2023).

36. Семигіна Т. В. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум*. 2015. № 2. С. 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_2_8. (дата звернення: 22.03.2023).

37. Сопко Р. І. Типологія потреб клієнтів у соціальній роботі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 31. С. 172–174.

38. Статут Міжнародної організації міграції від 19.10.1953 р. : станом на 11 лип. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989_001#Text (дата звернення: 19.05.2023).

39. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними. *Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі : витоки, реалії, перспективи реінтеграції* : зб. наук. пр. / Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка» ; [за заг. ред. В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман]. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2017. С. 320–342.

40. У Європі зареєстрували вже майже п'ять мільйонів біженців з України / ООН. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3665195-u-evropi-zareestruvali-vze-majze-pat-miljoniv-bizenciv-z-ukraini-oon.html> (дата звернення: 27.03.2023).

41. Фурман А. В., Підгурська М. В. Історія соціальної роботи : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 174 с.

42. Чуйко О. В. Соціальна реабілітація : підходи до змістових характеристик процесу. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. № 4. С. 152–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2015_4_27. (дата звернення: 27.03.2023).

43. Як зареєструвати статус ВПО та отримати довідку переселенця. Інструкція. *Дія. Безбар'єрність*. URL: <https://bf.diiia.gov.ua/articles/yak-zareiestruvatys-vpo-otrymannia-dovidky-instruktsiia> (дата звернення: 09.05.2023).

44. Qaçqınların və məcburi köçkünlərin (ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin) statusu haqqında. Azərbaycan Respublikası Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi. URL: <https://idp.gov.az/az/law/93/parent/15> (last access: 10.06.2023).

45. Displaced persons – International Federation of Social Workers. *International Federation of Social Workers – Global Online conference*. URL: <https://www.ifsw.org/displaced-persons/> (last access: 26.05.2023).

46. Internally displaced person. Migration and Home Affairs. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/internally-displaced-person_en (last access: 26.05.2023).

47. On Internally Displaced Persons from the Occupied Territories of Georgia. სსიპ «საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე». URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/2244506> (last access: 10.06.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Напрямки роботи з внутрішньо переміщеними особами (ВПО)

(за В. Г. Панок) [27, с. 276]

Соціальний напрямок	Проведення соціальних консультацій
	Проведення заходів щодо соціальної реабілітації в стаціонарних і нестаціонарних умовах
	Соціальна діагностика
	Допомога мігрантам в одержанні пенсій і допомог
	Сприяння організації груп самопомоги і взаємодопомоги
	Виявлення осіб з девіантною поведінкою з числа мігрантів і асоціальних родин
	Профілактика бездомності
	Профілактика дитячої безпритульності
	Сприяння поверненню майна мігрантів і одержанню ними компенсацій
	Взаємодія з різними державними установами і громадськими організаціями з питань допомоги мігрантів
	Соціально-інформаційний напрям
Збір інформації про вимушених мігрантів і її систематизація з метою організації оптимальної соціальної роботи з даною категорією населення.	

Продовження Додатку А

Соціально-психологічний напрям	Психологічне консультування
	Психологічна допомога в гострих кризових ситуаціях і умовах після травматичного стресу
	Психопрофілактика стресу
	Проведення психологічних тренінгів
	Навчання аутотренінгам і психологічній саморегуляції
	Психологічна діагностика розвитку дітей і підлітків з родин переселенців
Соціально-педагогічний напрям	Проведення консультацій з питань родини і виховання дітей
	Соціально-педагогічна робота з дітьми і підлітками
	Спеціалізована (корекційна) соціально-педагогічна допомога дітям підліткам, що потребують її.
	Соціально-педагогічна допомога дітям і підліткам, що мають проблеми в навчанні.
	Контроль за одержанням освіти дітьми і підлітками з родин вимушених мігрантів
Соціально-правовий напрям	Захист прав внутрішніх мігрантів
	Надання мігрантам інформації про їхні права й обов'язки
	Соціально-правове консультування
Медико-соціальний напрям	Медико-соціальне консультування
	Надання до лікарняної медичної

Продовження Додатку А

	допомоги
	Сприяння в проведенні диспансеризації
	Виявлення хронічно-хворих і непрацездатних і організація для них спеціалізованих медико-соціальних консультацій
	Соціально-психіатрична діагностика і допомога
	Надання сприяння в придбанні ліків і інших медичних засобів
	За необхідності виділення фінансової допомоги на лікування
	Направлення у спеціалізовані медичні установи
Фінансовий напрям	Надання стартової допомоги (надання позичок)
	Надання фінансової допомоги на основі принципу індивідуального підходу до кожної конкретної ситуації
Соціально-економічний напрям	Консультування з соціально-економічних питань
	Надання допомоги в досягненні економічної самостійності
	Сприяння підвищенню рівня доходів мігранта
Матеріальний напрям (робота здійснюється в контакті з громадськими організаціями)	Надання продуктової допомоги продуктами харчування
	Надання речової допомоги

Продовження Додатку А

	Надання іншої натуральної допомоги (ліки, будматеріали тощо)
Соціально-трудоий напрям (робота здійснюється в контактi із службами зайнятості населення)	Сприяння в одержанні основної і додаткової роботи
	Сприяння у відкритті власної справи
	Консультавання з питань праці, зайнятості і профорієнтації
	Допомога в професійній підготовці і перепідготовці

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Бойко Володимир Геннадійович, студент 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: vboykozp@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Бойко В.Г.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Бутченко Т.І.